

Groene theologie verandert ons denken

De ecologische crisis vraagt niet alleen om duurzaam doen, maar ook om een verandering van gangbare manieren van denken, volgens Trees van Montfoort. Zij schreef een boek over groene theologie waarmee ze zowel de theologie wil vergroenen, als een bijdrage wil leveren aan het maatschappelijke debat. De redactie biedt haar dit podium.

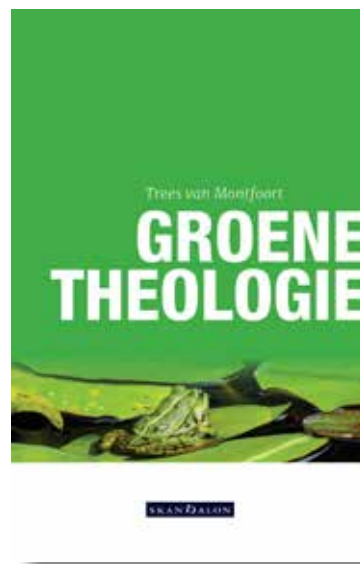
Trees van Montfoort

Duurzaamheid is een thema in gelovig Nederland. Er zijn honderden groene kerken, moskeeën en kloosters en er is een Groene Bijbel. Diaconie gaat steeds vaker niet alleen over sociale maar ook over ecologische thema's. Kerkrentmeesters en kerkbesturen werken aan duurzaam beheer van het kerkgebouw. Er wordt geëcolleerd voor milieuvriendelijke kooktoestellen in India en de koffie is Fair Trade. In de vasten/veertigdagentijd zijn er sobere maaltijden en andere initiatieven om te inspireren tot een duurzame levensstijl. Schepingszondag wordt gevierd of er wordt een themadienst gehouden over duurzaamheid. Dat zijn verheugende dingen. Het zijn echter vooral de doeners in de kerken die het beeld van duurzaamheid bepalen, de doordenking blijft achter. Schepping functioneert dan als een ander woord voor natuur en rentmeesterschap als een kerkelijke term voor milieubewustzijn, zonder dat over de betekenis van deze woorden nagedacht wordt. Christenen volgen vaak enkel het maatschappelijke debat terwijl ze er ook veel aan

toe zouden kunnen voegen. Groene theologie of ecotheologie dient niet alleen om de aarzelande kerkelijke praktijk te onderbouwen en te stimuleren, maar ook om duidelijk te maken dat een christelijk perspectief bijdraagt aan het welzijn van de aarde en al haar – menselijke en niet-menselijke – bewoners. Theologie kan vanuit haar eigen bronnen bijdragen aan actuele discussies over klimaat, vervuiling en biodiversiteit. Vanuit de christelijke traditie is veel meer te zeggen over duurzaamheid dan alleen 'rentmeesterschap' en 'zorg voor de schepping'. Voor een ecologische theologie is het om te beginnen nodig om de Bijbel beter te lezen. De Groene Bijbel laat zien hoeveel relevante teksten er zijn, zoveel meer dan alleen de schepingsverhalen aan het begin van Genesis. De term rentmeesterschap is in protestantse kringen ingeburgerd en er gaat een appèl van uit. De term heeft echter ook grote beperkingen, omdat rentmeester – zowel en de Bijbel als in onze tijd – een economische functie is, die niets zegt over een goede verhouding tussen mensen en de aarde. De term is zelfs gevaarlijk, omdat hij te goed past in een wereldbeeld dat juist een oorzaak is van de ecologische crisis, een wereldbeeld dat gevormd is door een ideologie van overheersing en exploitatie, waarin economische groei en technische beheersing de norm zijn.

Mens op voetstuk

Sommigen zien – niet helemaal ten onrechte – het christendom als een van de belangrijkste oorzaken van de huidige ecologische problemen. Christenen zouden de mens zo op

een voetstuk zetten dat de natuur in hun ogen niet meer is dan een gebruiksartikel dat onbepert geëxploiteerd mag worden. Zelfs het christelijk antwoord daarop: 'wel heersen, maar zorgzaam' is niet voldoende omdat in dat antwoord de mens te zeer verheven blijft boven de aarde. Ecotheologie zet vraagtekens bij het wereldbeeld van de moderne tijd met zijn geloof in menselijk kunnen en in vooruitgang. In het moderne wereldbeeld zijn mensen nauwelijks meer onderdeel van een groter geheel maar staan ze erboven. Theologie wordt veel relevanter als ze weer durft te spreken over de hele werkelijkheid. In de Bijbel gaat het niet alleen over God en mensen. Het wereldbeeld van de Bijbel is veel minder antropocentrisch en dualistisch dan het huidige wereldbeeld. De hele werkelijkheid wordt met God verbonden en waar dat het meest expliciet gebeurt, ontdekte ik, worden vaak vrouwelijke godsbeelden

'Er is een duidelijke samenhang tussen de overheersing van de aarde en van vrouwen'

Recht doen aan God, aan de aarde en aan mensen

gebruikt. Veel teksten spreken over de verhouding tussen God en alles wat er bestaat: mensen, dieren, planten, stenen enzovoort. God sluit een verbond ook met de dieren (Genesis 9), voedt de wilde dieren, en bovenal: God is Schepper van hemel en aarde, dus van alles wat er is. God is niet alleen een God van mensen. Maar, als dat zo is, wat is dan nog de plaats van

Met het boek Groene theologie wil ik het denken over geloof en ecologie toegankelijk maken voor een Nederlandstalig publiek en een nieuwe impuls geven aan de praktijk. Het presenteert een gelovig denken dat recht doet aan God, aan de aarde en aan mensen, met name aan hen die het meest lijden onder de milieuproblemen, namelijk armen en vrouwen.

term rentmeesterschap. Vervolgens onderzoek ik de weerstand tegen een positieve waardering van natuur onder protestanten en het antropocentrisme dat ook in katholieke en vrijzinnig protestantse theologie overheerst. Ik bespreek onder meer enkele recente Nederlandstalige boeken die raken aan ecotheologische thema's.

Nieuwe impuls

In het vierde hoofdstuk presenteer ik inzichten uit ecofeministische theologie wereldwijd. De benaderingen en inzichten van Ivone Gebara (Rooms-Katholiek en Latijns-Amerikaans), Catherine Keller (protestant en Noord-Amerikaans) en Elizabeth Theokritoff (Grieks-orthodox en Europees) kunnen de ontwikkeling van ecotheologie in Nederland een nieuwe impuls geven. Daartoe maak ik hun gedachtengoed toegankelijk, vergelijk hun context met de Nederlandse en trek enkele conclusies die een tegenwicht geven aan de dominante termen rentmeesterschap en 'zorg voor de schepping'. Ik eindig met een voorbeeld uit mijn eigen praktijk waarin veel van het voorgaande samenkomt. ●

Trees van Montfoort is onderzoeker, predikant, journalist en communicatieadviseur. Ze heeft een eigen bedrijf en is lid van de werkgroep Theologie, Kerk en Duurzaamheid van de Raad van Kerken. Ze studeerde zowel katholieke als protestantse theologie en werkte onder meer als radioprogrammamaker.

'Wereldwijd is ecotheologie al decennia in opmars'

mensen in het grote geheel? En kun je wel spreken over mensen in het algemeen? De keuterboer in Afrika en de inwoner van een sloppenwijk in Latijns-Amerika lijden meer onder de ecologische crisis dan de welgestelde westerling, terwijl ze hem niet veroorzaakt hebben.

Feministische hoek

Wereldwijd is ecotheologie al decennia in opmars, onder meer vanuit de Wereldraad van Kerken. De lutherse theoloog Joseph Sittler pleitte al in 1961 in een vergadering van de Wereldraad voor een theologie die we nu ecologisch zouden noemen. Het gaat God om de hele aarde, zei hij. In de jaren tachtig was er het 'Conciliair Proces voor vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping', iets eerder al de actie Nieuwe Levensstijl. De paus luidde in 2015 met Laudato Si' een nieuwe fase in. De encycliek levert forse kritiek op het geloof in techniek en economische groei dat ten koste gaat van de aarde en de armen. Hij stelt daar de deugden van soberheid en nederigheid tegenover. Veel ecotheologie komt uit de feministische hoek en dat is ook verklaarbaar. Er is een duidelijke samenhang tussen de overheersing van de aarde en van vrouwen.

Het eerste hoofdstuk gaat over de rol van de theologie in de huidige ecologische crisis. Deze crisis gaat dieper dan praktische problemen die praktische oplossingen vragen. Het hedendaagse wereldbeeld blijkt een belangrijke rol te spelen in het ontstaan ervan. Hoofdstuk twee schetst het andere wereldbeeld van de Bijbel. Ik bespreek uitgebreid een aantal bijbelteksten die in de discussies vaak terugkomen of er mijns inziens een plaats in zouden moeten hebben – geclusterd in scheppingsteksten, teksten over dieren en teksten over de redding van de aarde. Hoofdstuk drie bespreekt de ecotheologische ontwikkelingen in Nederland en Vlaanderen, in de breedte van de kerken. Ik inventariseer termen en thema's in Nederlandstalige ecotheologie en spiritualiteit en bekritiseer de

Trees van Montfoort, *Groene theologie*, Skandalon 2019 (320 p. €27,50), verschijnt op 21 maart. Het boek wordt gepresenteerd op een studiemiddag op 10 mei in Utrecht, met Erik Borgman, Heleen Zorgdrager en prinses Irene. Om 13.45 uur in de Lutherse Kerk, Hamburgerstraat 9, 3512 NN Utrecht (op loopafstand van het centraal station). Vooraf aanmelden is noodzakelijk: www.vanmontfoortcommunicatie.nl/contact-2. Er wordt een vrijwillige bijdrage gevraagd, richtbedrag € 10.